

Okrogla miza o uporabi arhivskega gradiva o zaplembah, agrarni reformi in nacionalizacijah

Gašper Šmid

Na posvetovanju arhivskih delavcev Slovenije v Zrečah na temo o zaplembah, agrarni reformi in nacionalizacijah v času od 25. do 26. oktobra je bila že prvi dan, to je v četrtek, 25. oktobra organizirana okrogla miza. Glavna tema le-te je bila uporaba arhivskega gradiva. Vodila sta jo dr. Jože Žontar iz Zgodovinskega arhiva Ljubljana in mag. Milko Mikola iz Zgodovinskega arhiva Celje, zapisnikar pa je bila Marjetka Legat iz Pokrajinskega arhiva Maribor.

Najprej so bili udeleženci seznanjeni z obstoječimi mednarodnimi priporočili o uporabi arhivskega gradiva, po katerih naj bi bilo le-to dostopno po 30 oziroma 50 letih od svojega nastanka. Po našem pravilniku o pogojih uporabe arhivskega gradiva je arhivsko gradivo dostopno takoj, ko je prevzeto v arhiv, z izjemo, če je ustvarjalec ali njegov pravni naslednik - izročitelj ob predaji gradiva zahteval drugače. Dostopnost uporabe oziroma nedostopnost arhivskega gradiva je pogojena tudi s tehničnim momentom, (npr. neurejenost gradiva, potreba po restavraciji, konservaciji...), vendar pa mora arhivska ustanova uporabnika seznaniti s posegi na gradivu oziroma ga obvestiti, kdaj bo dostopno. Posebno mesto zavzema varovanje osebnih podatkov, za katere v svetu na splošno velja, da so dostopni 10 let po smrti ustvarjalca, (kar pa pri nas še ni čisto izoblikovano). Potrebno bo poiskati - določiti mejno letnico nastanka gradiva in nato uporabo. Kljub temu pa ne smemo zapirati podatkov, ki so že bili javno razglašeni (npr. javna je sodba, medtem ko so ovadba, pričevanja, zagovor... tajna in spadajo pod zaporo od 30 do 50 let). Zaradi zaščite osebnih podatkov se uporaba izjemoma lahko še dodatno omeji. Poznati je treba zakonske predpise in Pravilnik o varstvu osebnih podatkov, ki je bil že sprejet in objavljen, vendar v praksi še ni zaživel. Arhivsko gradivo je načeloma dostopno uporabnikom le, če izročitelj ni izrazil svoje volje drugače. Vprašljiva je uporaba arhivskega gradiva CK ZKS, ki je dostopno le do leta 1945, za mlajše gradivo pa je potrebno imeti dovoljenje pravnega naslednika CK ZKS, to je SDP. Isto velja za nekaj osebnih fondov. (Kot zelo strog primer zaščite in varstva podatkov so bili navedeni arhivi v Vatikanu, kjer je uporabniku dostopno cerkveno arhivsko gradivo le do leta 1922. Nastalo gradivo se razdeli na 3 dele, in sicer na tajni, tekoči in zgodovinski arhiv. Tajni arhiv sploh nikoli ni dostopen in se vsakih toliko let uniči, tekoči arhiv služi le za redno poslovanje, medtem ko je zgodovinski arhiv na razpolago uporabnikom). V svetu velja tudi pravilo, da uporabnik arhivskega gradiva, ki je zlorabil zaupnost podatkov, kazensko odgovarja in ne arhivska ustanova, ki mu je dala gradivo v uporabo, kot velja to pri nas.

Izkušnje posameznih arhivov pri izdaji dokumentov so načelno enotne. Vprašaje pa je, katero arhivsko gradivo oziroma dokumente moramo dati stranki v uporabo, medtem ko izdaja dokumentov upravnim organom poteka v skladu z Zakonom o upravnem postopku. Prizadeta stranka - uporabnik arhivskega gradiva o zaplembah, agrarni reformi in nacionalizacijah naj bi iskal podatke tudi v arhivskih službah delovnih organizacij, ki so nasledile nekdanje privatno premoženje. Glede na to problematiko je bil že na koordinaciji sveta slovenskih arhivov sprejet sklep, da Arhiv Republike Slovenije posreduje zahtevo Sekretariatu za kulturo, ta pa drugim pristojnim institucijam za tolmačenje v zvezi s problemi uporabe arhivskega gradiva oziroma izdajanjem dokumentov za uveljavljanje lastninskih pravic. Gradivo je potrebno zavarovati pred izgubo in nepotrebno uporabo, saj po dosednji praksi lahko uporablja isto arhivsko gradivo tako stranka kot upravni organ. Predvidoma naj bi se čimprej sestali tudi predstavniki arhivov, Republiškega sekretariata za upravo in pravosodje in Republiškega sekretariata za kulturo, da bi se dogovorili o načinu uporabe dokumentov v zvezi z urejanjem premoženjskih zadev, upoštevajoč tudi Zakon o denacionalizaciji, ki pa mora prinesiti tudi določila, kdaj in komu je treba posredovati arhivsko gradivo oziroma ali je potreben original ali zadostuje overovljena reprodukcija.

Zelo problematični so roki izročanja, ki naj bi bili 30 let od nastanka arhivskega gradiva, kar je tudi običajen čas v drugih državah. Ta rok bi morali upoštevati tudi pri modifikaciji Zakona o naravni in kulturni dediščini oziroma v njegovih podzakonskih aktih. S tem, da je pogojena zakonitost države in pravnega reda, bi bilo izboljšano tudi delovanje arhivskih institucij, ki ne bi bile več tako obremenjene z dotokom mladega gradiva.

Posledica vsega tega bi bila organizacija tiskovnih konferenc ali okroglih miz posameznih arhivov, na katerih bi seznanili javnost o zgodovinskem razvoju upravnih organov in o arhivskem gradivu, ki še ni prevzeto v arhive (npr. gradivo sodišč in uprav - arhivi še nimajo popolnih podatkov in zato morajo biti čimprej seznanjeni, kje se določeno gradivo nahaja). Seznanjeni bi bili tudi z nalogami arhiva v zvezi z izdajo dokumentov. Sprejemljivo in še najbolj primerno bi bilo enodnevno posvetovanje, kjer bi morali prisostvovati dokumentalisti s sodišč, občinskih in republiških upravnih organov, predstavniki Združenja za urejanje premoženjskih pravic, komisiij, ki bodo to reševale... Ves čas pa morajo arhivi tesno sodelovati z občinskimi in državnimi organi, ki pa jih morajo pravočasno obveščati o vsem, kar je novega v zvezi s premoženjskimi pravicami.

Sklepi okrogle mize so bili naslednji:

- Republiški organ, pristojen za urejanje premoženjsko-lastninskih odnosov naj zakonsko odredi postopek denacionalizacije in v njem tudi določi vlogo arhivske institucije.

- Republiški sekretariat za upravo in pravosodje naj pošlje vsem sodiščem poziv, da bodo dala arhivom vpogled v vse gradivo o nacionalizacijah, razlastitvah, zaplembah, ki naj to gradivo, zaradi že

skoraj kronične prostorske stiske skoraj vseh slovenskih arhivov, še naprej skrbno hranijo, ker so ti dokumenti pomembni tako za zgodovino kot za urejanje lastninskih razmerij.

- Vse arhivske ustanove naj na sodiščih preverijo - evidentirajo arhivsko gradivo, ki se nanaša na to tematiko, tako da bodo imele pregled nad tem gradivom in bodo lahko tudi uporabnika napotile v pravo ustanovo.

- Kljub določenim nejasnostim morajo arhivi še naprej reševati vloge na to temo, vendar v okviru svojih zmožnosti in v okviru dostopnosti arhivskega gradiva. Vse zadeve naj bi reševali čim hitreje.

- Udeleženci posvetovanja arhivskih delavcev Republike Slovenije in okrogle mize o problemih uporabe arhivskega gradiva v Zrečah apelirajo na pristojne organe občin ustanoviteljic in pristojne republiške organe, da končno rešijo prostorsko stisko Zgodovinskega arhiva Celje, ki je prevzel komaj polovico arhivskega gradiva na svojem območju, medtem ko ostalo gradivo, v glavnem zaradi neustreznega hranjenja, propada pri imetnikih.

Poročilo o delu Arhivskega društva Slovenije (10. februarja do 21. februarja 1990)

Brane Kozina

Na občnem zboru 10. februarja 1988 je bil izvoljen nov izvršni odbor in ostali organi ADS (glej B. Kozina, Poročilo o delu ADS, Arhivi XI, št. 1-2, 1988, str. 104-106), ki so v svojem mandatnem obdobju opravljali svoje delo v skladu s pravili ADS.

Izvršni odbor ADS je imel v tem mandatnem obdobju, ki ga je vodila predsednica Darinka Drnovšek, skupaj deset sej, kjer smo obravnavali tekoče probleme v dejavnosti društva, vodili priprave in organizirali programske akcije ter usklajevali delo društvenih komisij in odborov.

Od 11. do 14. septembra 1988 je bilo ADS organizator obiska gostov Inštituta arhivske šole iz Marburga. Gostje oziroma študentje (33 oseb), ki so jih vodili dr. Löwenstein, dr. Wolff in dr. Polley, so si v okviru strokovnega obiska najprej ogledali Maribor in Pokrajinski arhiv v Mariboru, kjer so se seznanili tudi z delom Arhivskega centra za strokovno-tehnična vprašanja. Nadalje so si ogledali Zgodovinski arhiv v Ptujju ter mesto Ptuj. Naslednji dan so bili gostje v Ljubljani, kjer smo v okviru strokovnega izobraževanja pripravili simpozij na temo Izobraževanje arhivskih delavcev. Svoje referate so predstavili:

- dr. Fritz Wolff: Izobraževanje znanstvenih arhivistov na arhivski šoli v Marburgu kot podiplomski študij

- dr. Jože Žontar: Arhivsko šolanje v Sloveniji

- dr. Rainer Polley: Izobraževanje za višješolsko arhivsko stopnjo na arhivski šoli v Marburgu - strokovna visoka šola za arhivistiko

mag. Peter P. Klasine: Šolanje delavcev v regi-

straturah.

V okviru svojega programa so si gostje ogledali Arhiv Republike Slovenije, mesto Ljubljana, zvečer pa smo priredili skupno družabno srečanje slovenskih in nemških arhivistov v gostilni Mrak. Naslednji dan so gostje odpotovali v Trst.

Slovenski arhivski delavci (skupaj 30 oseb) smo realizirali recipročni obisk v Nemčiji od 10. do 15. oktobra 1988. Prvi dan smo bili gostje Državnega arhiva v Münchnu, kjer so nas gostitelji z direktorjem arhiva dr. Walterjem Jaroschko seznanili s svojim delom, ogledali smo si prostore državnega arhiva ter izmenjali izkušnje in probleme, s katerimi se srečujemo pri svojem delu. Od 11. do 14. septembra pa smo bili gostje Inštituta arhivske šole v Marburgu. V okviru svojega obiska smo si ogledali arhive v Marburgu, Koblenzu in Wiesbadnu. V vseh teh arhivih smo si ogledali prostore ter se seznanili z delom nemških arhivistov. Morda največji vtis je na slovenske arhiviste napravil obisk Zveznega arhiva v Koblenzu s svojo novo moderno zgradbo in sodobnim načinom dela z arhivskim gradivom (mikrofilm, računalnik, film). V Wiesbadnu smo v okviru obiska sodelovali tudi na simpoziju, kjer so nam gostitelji predstavili stanje računalniške obdelave podatkov v nemških arhivih. V Marburgu smo bili gostje Mestne hranilnice, tu so nas seznanili z računalniško obdelavo podatkov, v arhivu v Marburgu pa je bil zanimiv ogled nove restavratske delavnice in knjižnice ter prikaz njihovega dela na področju računalništva. Naše izkušnje na področju AOP sta predstavila mag. P. P. Klasine in V. Žumer.

V okviru obiska smo bili tudi gostje Državnega vinarskega posestva Kloster Eberbach v Renskem okrožju in pivovarne Marburg. Ob povratku smo si za kratek čas ogledali tudi Salzburg z zgodovinskimi znamenitostmi.

Arhivsko društvo Slovenije je s finančno podporo ter v sodelovanju z ZADJ sodelovalo pri postavitvi razstave in izdaji kataloga Bogastvo arhivov Jugoslavije. Slovenija je na razstavi sodelovala s 40 eksponati iz slovenskih arhivov. Razstava je bila odprta 5. oktobra 1988 v prostorih Arhiva Jugoslavije v Beogradu. Otvoritve so se udeležili tudi člani ADS, ki so pozneje sodelovali tudi na kongresu arhivskih delavcev Jugoslavije v Arandjelovcu (5. do 7. oktobra 1988). Na kongresu so bili na predlog IO ADS potrjeni naslednji delegati za funkcijo ZADJ iz Slovenije:

- konferenca: Marija Oblak-Čarni, mag. Peter P. Klasine, Marjetka Legat

- predsedstvo ZADJ: Darinka Drnovšek, Brane Kozina

- odbor za samoupravno kontrolo: Dušan Medved

- svet za znanstveno-raziskovalno delo: Vladimir Žumer

- uredniški odbor časopisa Arhivist: mag. Peter P. Klasine

- redakcija za edicijo Učbenik iz arhivistike: dr. Jože Žontar

- odbor za kulturno-prosvetno delo: Vladimir Kološa

- komisija za mednarodno sodelovanje: mag. Pe-